

**Bulgarian
Numismatic
Journal**

**„С ПАРИ – В РАЯ, БЕЗ ПАРИ – ПО КРАЯ“.
ЗА ЕДНА КОЛЕКТИВНА МОНЕТНА
НАХОДКА ОТ XVII ВЕК, ОТКРИТА В
КРЕМИКОВСКИЯ МАНАСТИР**

ВЛАДИСЛАВ ТОДОРОВ

“WITH MONEY – IN THE HEAVENS, WITHOUT MONEY
– AT THE EDGE“. ON A 17TH CENTURY COIN HOARD
FOUND AT THE KREMIKOVTSI MONASTERY

VLADISLAV TODOROV

DOI: 10.5281/zenodo.11077816

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>.

<https://bulgnj.com>

ISSN: 2815-4827

„С пари – в рая, без пари – по края“. За една колективна монетна находка от XVII век, открита в Кремиковския манастир

Владислав ТОДОРОВ

Институт по Експериментална морфология,
патология и антропология с музей към БАН
vladislavtodorov@abv.bg;
vladislav.i.todorov@gmail.com
ORCID: 0009-0009-8966-1852

“WITH MONEY – IN THE HEAVENS, WITHOUT MONEY – AT THE EDGE“. ON A 17TH CENTURY COIN HOARD FOUND AT THE KREMIKOVTSI MONASTERY

Vladislav TODOROV

Institute of Experimental Morphology,
Pathology and Anthropology with Museum – BAS,
vladislavtodorov@abv.bg;
vladislav.i.todorov@gmail.com
ORCID: 0009-0009-8966-1852

Abstract: A necropolis of 29 graves was partially explored during the archaeological excavations at the Kremikovtsi Monastery. It is located under the modern monastery buildings. The necropolis functioned probably between the second half of the 15th century and the mid-17th century. Almost all individuals were laid to rest without grave goods except for the one in grave no. 24. The person buried in it was a man, aged between 50 and 65. Six silver coins with a total value of 3.75 thalers were found next to his right hip bone (five of the Spanish King Philip III (1598–1621) and an imitation thaler of Cosimo II de' Medici, Grand Duke of Tuscany (1608–1621). Leaving money as a grave good is a practice known in academic literature as the “Charon’s obol”. The practice is known in the Bulgarian lands from the Antiquity to the modern times. Coins of small denominations are usually found in the graves – usually one, less often three, and a few silver coins of high denomination is unusual and rather an exception. The paper here provides some of the possible answers to the questions what was the reason to bury the man in grave no. 24 together with such a fortune? Was he of a high social status? Did he have any sins he had to pay for before entering Heavens? Here are some possible interpretations: according to some beliefs, the dead have the same needs as the living. The dead live in communities, in villages and houses. Money is needed to buy property in Otherworld. According to some others, if the deceased owes money to someone who died before them, their relatives bury them with the amount owed to repay the debt in the afterlife. In several cases, things that the deceased loved during their lifetime are arranged in the coffin, including money if they were lovers of money. All these beliefs give only a part of the possible answers, but they certainly do not exhaust the options of some other different interpretations.

Keywords: Kremikovtsi Monastery, 15th-17th century, European coins, Excavation coins, Burial practices, Cultural Anthropology

От момента на въвеждането им като универсално разменно средство, парите заемат важно място в живота на човека. Отношението на българина към тях и значимостта им за него намират отражение в народната култура. Откриваме тяхното присъствие в обредите и ритуалите, поговорките и песните.¹ Те съпътстват човека от раждането до смъртта. Вярва се, че имат предпазна функция, което се практикува в някои обреди. Сребърна монета, наречена „чиста пара“, е сред предметите, които родилката трябва да носи, за да се предпази от зловредни, волни или неволни влияния (Българска етнография 1985, 166). „Чиста пара“ се слага във водата при първото къпане на бебето, за да има бяло лице (Енциклопедия българска народна медицина 1999, 301). При жътва, най-здравите класове се сплитат в плитка „брада“, към която се привързва червен конец (или сплетени бял и червен) със скилидка чесън и „бяла пара“ (Българска етнография 1985, 220). Сребърните монети често присъстват и в облеклото, употребявани като амулети за здраве, както и да предпазят от лоши погледи (Спасова 1971, 128). Освен защитна функция, парите играят ролята на погребален дар, понякога интерпретиран като „Харонов обол“. Често срещана практика е поставянето на монета в гроба на мъртвеца, „...за да може душата на покойника да премине в отвъдния свят (рая)...“ (Нешева 1976, 9). Монета, обикновено от дребен номинал, се поставя на челото на покойника, в ръката, в устата, в дрехата или върху ковчега (Вакарелски 1977, 492; Вакарелски 1990, 90). Прилагането на тази практика е засвидетелствано по българските земи още в античността и почти без прекъсване достига до съвременното (Нешева 1976, 7-25).

Свидетелство за спазването на този обред е документирано в гроб № 24 от Кремиковския манастир „Св. Георги Победоносец“. При археологическите разкопки в двора на светата обител, проведени от 2015 г. до 2020 г., частично е проучен селски некропол с индивиди от двата пола и на различна възраст. Вероятно е принадлежал на махала на с. Кремиковци² и е използван от втората половина на XV в. до средата на XVII в.³

Гробището се намира под съвременните манастирски сгради. Мъртвите са погребвани без ковчези, в гробни ями с неправилна форма, чието дъно обикновено е вкопано в скалата. Върху главите на починалите, а при юношите и върху гърдите, са поставяни покривни конструкции от тухли или керемиди, камъни и керемиди или камъни и тухла (Поборникова 1994, 122; Тодоров, Георгиева 2020, 1236). До този момент са проучени 29 гроба, като монети са открити единствено в гроб № 24. Положеният в него е мъж, на възраст между 50 и 65 г.⁴ Погребан е по християнски обичай (по гръб, с глава на запад), а черепът е покрит от две стреховидно поставени керемиди (Фиг. 1). Гробът е сравнително отдалечен от старата църква „Св. Георги“. До дясната хълбочна кост на индивида е открита колективна монетна находка от 6 броя западноевропейски монети (Фиг. 2.1-2.6).⁵ Откритите пари по всяка вероятност са били поставени в кесия.⁶ Пет от тях принадлежат на испанския крал Филип III (1598–1621 г.),⁷ а една е имитация на талер

¹ Вж. напр.: Арnaudов (без год.), 104; Дабева 1934, 21, 63; Дабева 1939, 22, 70, 135; Кузманова, Коцева 1983, 320; Василева и др. 1992, 357

² Старото село Кремиковци се е намирало на мястото на сегашния рудник, което е на приблизително отстояние от 1.5 км южно от проучвания некропол.

³ Датировката е установена на базата на пет радиовъглеродни дати с проби взети от различни части на некропола, както и на базата на колективната монетна находка от гроб № 24.

⁴ Антропологическият анализ е направен от доц. Виктория Русева (Институт по експериментална морфология, патология и антропология с музей към БАН), на която изказвам благодарност.

⁵ Монетите са определени от доц. Николай Марков (Национален исторически музей), на когото изказвам искрена благодарност. Според него, гробът следва да бъде датиран някъде между двадесетте години и средата на XVII в., съдейки по монетите (сечени между 1598 и 1621 г.). Те имат сравнително слабо износена повърхност, което е белег за тяхната краткосрочна циркуляция.

⁶ Според реставраторката Емилия Колева (Регионален исторически музей – София), на която изказвам благодарност, върху монетите са личали бледи следи от тъкан.

⁷ При три от монетите (кат. № 2, 4 и 5) околоръстните надписи не са отпечатани, което затрудня-

на Козимо II Медичи, велик дук на Тоскана (1608–1621 г.).⁸

Фиг. 1. Гроб № 24 (снимка: В. Тодоров)
/ Fig. 1. Grave No. 24
(Photo credits: V. Todorov).

Присъствието на западноевропейски монети в Османската империя през XVII в. не е необичайно. Настъпилата социална и икономическа криза в държавата довежда до обезценяването на местните пари (Мантран 2011, 265). Това от своя страна превръща висококачествените западноевропейски монети в предпочитано платежно средство, включително и за търговията със стоки в Далечния изток (Мантран 2011, 268). Тези тенденции постепенно довеждат до затварянето на значителна част от сребърните рудници

ва точното определяне на владетеля. Според стилистиката на изображението те могат да бъдат отнесени към монетосеченето на крал Филип III.

⁸ За първи път колективната находка е представена преди цялостното почистване на монетите в кратко съобщение, посветено на проучванията в Кремиковския манастир през 2019 г. (Тодоров, Георгиева 2020, 1236-1238). В настоящата публикация информацията за тях е прецизирана и допълнена от доц. Николай Марков.

и монетарници в Османската империя (Марков 2017, 261).

От XVI в. и особено през XVII в. испанските монети циркулират в Европа, Северна и Южна Америка, и Западна Индия (Pond 1941, 13-14). Те присъстват активно и в паричния оборот в Османската империя. Представени са от талери (от по 8 реала), половин талери (от по 4 реала) и четвърт талери (от по 2 реала) (Пенчев 2017, 239-240). Значителна част от тях имат неправилни форми, груби ядра и разлика в дебелината в различните части на всяка монета, лошо отпечатани околоръстни надписи, но с високо съдържание на сребро. Талерите, включени в настоящата публикация, не правят изключение (**кат. № 1–5; Фиг. 2.1–2.5**). Освен в Испания, много от тези реали са сечени в испанските колонии и предимно в Мексико, Боливия и Перу (Pond 1941, 13; Герасимов 1964, 213; Пенчев 2017, 239;). Доброто качество на сребърната сплав на тези монети изкушава редица европейски владетели, както и османските султани, да прибегнат до използването на испанските талери за суровина на собствените им монети (Пенчев 2017, 239). Масовото присъствие на реали в границите на Османската империя е обусловено и от особеностите на външната търговия с големите търговски партньори – Англия и Франция. В Англия действа закон, който забранява износа на сребро извън страната, което подтиква английските търговци да прибегнат до използването на качествените испански монети като едно от основните разплащателни средства. От своя страна, Франция изнася за Испания големи количества манифактурни стоки, които са заплащани в реали. Получените испански талери от този внос Франция използва в своята търговия с Леванта (Герасимов 1964, 213).

Стремежът към реализирането на огромни печалби подтиква мнозина търговци от Западна Европа към производството на фалшиви пари. Така наред с предпочитаните западноевропейски монети с високо съдържание на сребро, в границите на Османската империя все по-често започват да циркулират и имитативни монети. Типичен пример в това отношение е имитацията на талер на Козимо II Медичи, включен в настоящата публикация (**кат. № 6; Фиг. 2.6**). Този процес става особено осезаем през 1660 г., когато наследникът на Козимо II – Фердинандо II Медичи (1621–1670 г.) започва масовото производство на фалшификати в монетарницата си в Ливорно (Марков 2017, 260).

През XVII в. османските власти правят редица опити да спрат обезценяването на акчето (аспратата)⁹ и да поддържат принудително нисък курс спрямо талера (Винавер 1970, 146-150). В София например, през 1643 и 1646 г., по официален държавен курс испанският талер се разменя за 80 аспри (Винавер 1970, 161), но реалната му пазарна стойност достига до 120 аспри през 1664 г. (Винавер 1970, 154).

Колективната монетната находка от гроб № 24 се равнява на 3.75 талера (1 монета от два реала = ¼ талер; 3 бр. монети от по 4 реала = 1½ талер; 1 монета от 8 реала = 1 талер и 1 фалшив талер). По официалния курс от средата на XVII в. 3.75 талера би трябвало да се разменят за 300 аспри, а по пазарния за 450 аспри. С тази сума в София през 1610 г. могат да се купят 10 аршина¹⁰ вълнен плат (Беров 1976, 257), в Софийско, Кюстендилско и Самоковско – 7-8 агнета (Беров 1976, 229), във Вардарска Македония през 1639 г. – 225 оки¹¹ говеждо месо, а в Цариград за периода между 1640–1650 г. – 45 оки говеждо месо (Беров 1976, 323). Цитираният сравнителен ценоразпис на стоките илюстрира не само стойността на парите, но и социалната и обществена сила, която има притежателят на тези средства.

Традиционно е поставянето по една монета под езика, в устата, на очите на починалия. Обикновено тези монети са от дребен номинал. Значително по-рядко се откриват до три монети,¹² а няколко сребърни с висок номинал е необичайно и по-скоро изключение. Прилагането на подобни практики от различни епохи са известни в района. В землището

⁹ След XV в. понятията „акче“ и „аспра“ се смесват (виж Беров 1976, 38, бел. 4).

¹⁰ Аршин – стара турска мярка за дължина, равна на 68.58 см.

¹¹ Ока – стара турска мярка за тегло, равна на 1.28 кг.

¹² По-голям брой монети се срещат пришити към облеклото, предимно към кърпа за глава (забрадка) или нанизани на накит. В тези случаи те обаче са от дребен номинал.

на град Бухово, на 11 км от Кремиковци, е проучен средновековен некропол от XIII в. (Горянова, Тодоров 2016, 747). В някои от гробовете са поставени монети от бронзова сплав, като броят им не надхвърля три.¹³ Синхронен по време на некропола от Кремиковци е проученият при спасителни разкопки за разширяването на западната дъга на софийския околоръстен път. В него са регистрирани 786 гроба. В някои от тях са открити отделни османски и западноевропейски монети (Даскалов и др. 2016, 756-758).

Каква е причината индивидът от гроб № 24 да бъде погребан с това „богатство“ остава загадка. Толкова пари ли са необходими, за да отиде в Рая, както гласи народната поговорка от района на Тетевен - „С пари – в рая, без пари – по края“? Бил ли е заможен човек? Имал ли е грехове, за които е трябвало да плати? Освен традиционната представа за монетите като „Харонов обол“, в народната култура са запазени редица други вярвания за парите и тяхната роля в задгробния живот, които само отчасти биха могли да дадат отговор на тези въпроси. Според някои вярвания починалите имат същите нужди, както и живите (Вакарелски 1977, 492). Умрелите живеят на групи, в села и къщи (Маринов 1984, 547). Парите са им нужни, за да купят имот на Оня свят (Вакарелски 1990, 90). Ако покойникът дължи пари на някой умрял преди него, то роднините му го погребват с дължимата сума, за да върне задължението си в отвъдното (Вакарелски 1990, 90). В ковчегата понякога се поставят вещите, които смъртникът е обичал приживе (Вакарелски 1977, 492), в това число и пари, ако той е бил сребролюбец.

Тези практики и вярвания са само някои от вероятните тълкувания, но със сигурност не изчерпват възможностите за съществуването на различни интерпретации. Не е изключено индивидът да е погребан с личните си средства, които са били у него при настъпването на смъртта. Предвид значителната стойност на монетите те биха могли да бъдат предназначени за осъществяване на търговска дейност, да са събирани да заплати за покупки, за услуги или пък на него самия да му е било заплатено. Ако предположим пък, че човекът е бил пилигрим, средствата може да са били предназначени за самото пътуване или за дарение. Каквато и да е била причината монетите да се озоват в гроб № 24, колективната находка предизвиква интерес и е важна по няколко причини. На първо място, поставя *terminus post quem* за извършването на конкретното погребение. Шестте монети са отсечени между 1598 и 1621 г. Повърхността им е слабо износена, което обикновено е белег за тяхната кратковременна циркулация на пазара. С оглед на тези съображения и с известна условност гробът следва да се датира между двадесетте години и средата на седемнадесетото столетие. Това предположение намира основание и в резултатите от петте радиовъглеродни проби от скелетен материал от други гробове, изследвани в Scottish Universities Environmental Research Centre, според които гробището е използвано от края на XV до средата на XVII в. На този етап на проучване подобна дата изглежда най-вероятна като горна хронологическа граница на целия некропол. На второ място, с някои от поставените въпроси и предположения гроб № 24 разкрива възможност за нови интерпретации във връзка с погребалната обредност през епохата на османското владичество. На трето място, колективната находка допълва наличната информация за циркулацията на западноевропейски монети в българските земи под османска власт и конкретно за района на София.

Каталог/ Catalogue

1. Монета сребърна, испанска, от 2 реала, отсечена в град Мексико по времето на крал Филип III (1598 -1621 г.).

Диаметър: 25/27 мм; деб. – 0.16 мм; Тегло 6.33 г

Аверс: Околоръстният надпис не се е отпечатал; отдясно се долавят само долните

¹³ В гроб № 40 са открити три монети (латински имитации), поставени вероятно в ръката на починалия. Информацията е потвърдена от научния ръководител на обекта Снежана Горянова (Национален археологически институт).

краища на буквите от името на краля – [PHIL] IPPUS. Коронован щит с кралския герб, насреща. Вляво от него, в отрязъка една над друга букви М с кръг над него (обозначение на монетарницата в гр. Мексико) и F (инициалната буква от името на контролора за чистотата на метала Francisco de Morales, заемал на два пъти поста: 1599-1608 г. и 1610-1617 г.), а в десния отрязък – означението за номинала II.

Ревърс: Околовръстният надпис не се е отпечатал. Гербът на кралство Испания, насреща – равнораменен кръст, оброчен с осмолестник; в полетата на кръста по диагонал са гербовете на Кастилия и на Леон.

1. Coin, silver; Spanish, of 2 Reales, minted in the city of Mexico under King Philip III (1598-1621).

Diameter: 25/27 mm; 0.16 mm thick; weight 6.33 g.

Obverse: The circumferential legend has not been struck; on the right, only the lower edges of the letters of the king's name are detected - [PHIL] IPPUS. Crowned shield with the royal coat of arms, front. To the left, in the exergue one above the other, the letters M with a circle above it (designation of the Mint in Mexico) and F (the initial letter of the metal purity controller Francisco de Morales, twice held the post: 1599-1608 and 1610-1617); in the right exergue - the designation for the denomination II.

Reverse: The circumferential legend has not been struck. The coat of arms of the Kingdom of Spain, opposite - an isosceles cross, framed within an octagon; in the fields of the cross diagonally are the coats of arms of Castile and Leon.

2. Монета сребърна, испанска, от 4 реала, мястото на отсичането е неопределяемо; вероятно от същото време като предходната.

Диаметър: 27/29,6 мм; деб. – 0,26 мм; Тегло 13.1 г

Аверс: Околовръстният надпис не се е отпечатал; ясно личи единствено означението за номинала – IIII. Коронован щит с кралския герб, насреща.

Ревърс: Околовръстният надпис не се е отпечатал. Гербът на кралство Испания, насреща – равнораменен кръст, оброчен с осмолестник; в полетата на кръста по диагонал са гербовете на Кастилия и на Леон.

2. Coin, silver; Spanish, of 4 Reales, the mint is indeterminate; probably from the same time as the previous one.

Diameter: 27 / 29.6 mm; 0.26 mm thick; weight 13.1 g.

Obverse: The circumferential legend has not been struck; only the denomination designation - IIII - is clear. Crowned shield with the royal coat of arms, front.

Reverse: The circumferential legend has not been struck. The coat of arms of the Kingdom of Spain, opposite - an isosceles cross, framed within an octagon; in the fields of the cross diagonally are the coats of arms of Castile and Leon.

3. Монета сребърна, испанска, от 4 реала, отсечена в Потоси по времето на крал Филип III (1598-1621 г.).

Диаметър: 29/31.9 мм; деб. – 0.25 мм; Тегло 12.99 г

Аверс: Околовръстният надпис не се е отпечатал. Коронован щит с кралския герб, насреща. Вляво от него, в отрязъка, буквата, обозначаваща монетарницата не се чете; чете се буквата под нея Q (знак на контролора за чистотата на метала Augustin de a Quadra, заемал поста през периода 1613-1616 г.); означението за номинала не се чете.

Ревърс: Околовръстният надпис не се е отпечатал – вляво личи единствено едно „R“ от думата „REX“. Гербът на кралство Испания, насреща – равнораменен кръст, оброчен с

осмолистник; в полетата на кръста по диагонал са гербовете на Кастилия и на Леон.

3. Coin, silver; Spanish, of 4 Reales, minted in Potosi under King Philip III (1598-1621).

Diameter: 29 / 31.9 mm; 0.25 mm thick; weight 12.99 g.

Obverse: The circumferential legend has not been struck. Crowned shield with the royal coat of arms, front. To the left, in the exergue, the letter denoting the mint is not readable; the letter Q is read below it (sign of the metal purity controller Augustin de a Quadra, who held the post in 1613-1616); the denomination is not readable.

Reverse: The circumferential legend has not been struck - only R from REX can be seen on the left. The coat of arms of the Kingdom of Spain, opposite - an isosceles cross, framed within an octagon; in the fields of the cross diagonally are the coats of arms of Castile and Leon.

4. Монета сребърна, испанска, от 4 реала, мястото на отсичане е неопределяемо; вероятно от същото време като предходната.

Диаметър: 28.1/31.9 мм; деб. – 0.25 мм; Тегло 13.04 г.

Аверс: Околовръстният надпис не се е отпечатал; личи, макар и слабо, означението за номинала – IIII. Коронован щит с кралския герб, насреща.

Ревърс: Околовръстният надпис не се е отпечатал. Гербът на кралство Испания, насреща – равнораменен кръст, оброчен с осмолистник; в полетата на кръста по диагонал са гербовете на Кастилия и на Леон.

4. Coin, silver; Spanish, of 4 Reales, the mint is indeterminate; probably from the same time as the previous one.

Diameter: 28.1 / 31.9 mm; 0.25 mm thick; weight 13.04 g.

Obverse: The circumferential legend has not been struck; the designation for the denomination - IIII – is scarcely evident. Crowned shield with the royal coat of arms, front.

Reverse: The circumferential legend has not been struck. The coat of arms of the Kingdom of Spain, opposite - an isosceles cross, framed within an octagon; in the fields of the cross diagonally are the coats of arms of Castile and Leon.

5. Монета сребърна, испанска, от 8 реала, мястото на отсичането е неопределяемо; вероятно от същото време като предходната.

Диаметър: 32/36 мм; деб. – 0.39 мм; Тегло 29.91 г

Аверс: Околовръстният надпис не се е отпечатал; означението за номинала – VIII личи слабо. Коронован щит с кралския герб, насреща.

Ревърс: Околовръстният надпис не се е отпечатал. Гербът на кралство Испания, насреща – равнораменен кръст, оброчен с осмолистник; в полетата на кръста по диагонал са гербовете на Кастилия и на Леон.

5. Coin, silver; Spanish, of 8 Reales, the mint is indeterminate; probably from the same time as the previous one.

Diameter: 32/36 mm; 0.39 mm thick; weight 29.91 g.

Obverse: The circumferential legend has not been struck; the denomination - VIII is scarcely evident. Crowned shield with the royal coat of arms, front.

Reverse: The circumferential legend has not been struck. The coat of arms of the Kingdom of Spain, opposite - an isosceles cross, framed within an octagon; in the fields of the cross diagonally are the coats of arms of Castile and Leon.

6. Монета, стар фалшификат на сребърен талер на Козимо II Медичи, велик дук на Тоскана (1608-1621 г.); ядро от медна сплав, покрито с тънка сребърна пластина, прокъсана на петна откъм лицето. Имитиран е талер на Пиза, каквито са били сечени през годините 1609, 1611, 1612, 1614, 1618, 1619, 1620 и 1621 г., както и няколко емисии без дати.

Диаметър: 42.6 мм; деб. – 0.2 мм; Тегло 22.36 г

Аверс: Допоясно изображение на Козимо II, облечен във войнско одяние надясно с лъчиста корона на главата, в дясната ръка скиптър, завършващ с кръст, подпрян на рамото му, а с лявата стиснал ръкохватката на меч. Околовръстен, частично запазен надпис: COSMV [S· MED· MA] GN· ETR· [DVX ·I] III.

Ревърс: Щит с герба на Медичи, възкачен от великокняжеска корона, лежащ върху изображение на кръста на св. Стефан; околовръстен имитационен надпис: ... IEV·D·IVN·IVS·T·A·T·M·HRVM·S·TA·IRVMOIM (Оригиналният надпис гласи: PISA· VETVSTAE· MAIESTATIS: MEMORIAM с варианти)

Забележка: Мястото на производство на този фалшификат не може да бъде установено.

6. Coin, an old counterfeit of a silver Thaler of Cosimo II de' Medici, Grand Duke of Tuscany (1608-1621); a copper alloy blank covered with a thin silver plate torn in spots on the obverse. It is an imitation of the Pisa Thaler, as it was minted in the years 1609, 1611, 1612, 1614, 1618, 1619, 1620 and 1621, as well as several issues without dates.

Diameter: 42.6 mm; 0.2 mm thick; weight 22.36 g.

Obverse: A waist-length representation of Cosimo II to right, in a military outfit, with a radiant crown on his head, a scepter in his right hand, terminating in a cross and resting on his shoulder, with his left hand gripping the hilt of a sword. Circumferential legend partially preserved: COSMV [S · MED · MA] GN · ETR · [DVX · I] III.

Reverse: Shield with the coat of arms of the Medici, mounted on a grand ducal crown, lying on a representation of St. Stephen's cross; circumferential imitation legend: ... IEV · D · IVN · IVS · T · A · T · M · HRVM · S · TA · IRVMOIM (The original legend reads: PISA · VETVSTAE · MAIESTATIS: MEMORIAM with variants).

Note: The place of manufacture of this counterfeit cannot be determined.

Фиг. 1. Монетите от гроб № 24 (номерата отговарят на каталожните номера), (снимка: В. Тодоров) / **Fig. 2.** Coins from grave no. 24 (numbers correspond to the catalogue), (Photo credits: V. Todorov).

Библиография

- Арnaudов, М. (б.д.). Български пословици и гатанки. София.
- Беров, Л. 1976. Движението на цените на Балканите през XVI – XIX в. и европейската революция на цените. София.
- Вакарелски, Х. 1977. Етнография на България. София.
- Вакарелски, Х. 1990. Български погребални обичаи. София.
- Василева, М., Царева, Ю., Николова, В., Димитрова, Л., Кралев, А. 1992. Из българския възрожденски печат. София.
- Винавер, В. 1970. Преглед историје новца у Југословенским земљама (XVI – XVIII век). Београд.

- Герасимов, Т. 1964. Съкровище от сребърни западноевропейски и турски монети от XVII-XVIII в. от София. В: Сердика. Археологически материали и проучвания. Том 1. София. 211-229.
- Горянова, С., Тодоров, В. 2016. Буховският манастир „Света Мария Магдалина“. В: Археологически открития и разкопки през 2016. София. 744-747.
- Дабева, М. 1934. Български народни клетви. София.
- Дабева, М. 1939. Епитети въ българската народна пѣсенъ. София.
- Даскалов, М., Трендафилова, К., Попов, Хр., Стойчев, Р., Георгиев. 2016. Спасително археологическо проучване на късносредновековния некропол на западната дъга на софийския околовръстен път. В: Археологически открития и разкопки през 2016. София. 756-759.
- Енциклопедия българска народна медицина. 1999. София.
- Етнография на България 1985. Т III. Духовна култура. София.
- Мантран, Р. 2011. Османската империя през XVII в.: Стабилизация или упадък. В: История на Османската империя (под редакцията на Р. Мантран). София. 241-278
- Маринов, Д. 1984. Избрани произведения. Т II. Съставител и редактор Мария Велева. София.
- Марков, Н. 2017. Кратки бележки за „Левантинските“ френски монети, за техните подражания от 50-те и 60-те години на XVII в. и за техния прием в Османската империя. Нумизматика, сфрагистика и епиграфика 13, 257-286.
- Нешева, В. 1976. Антична преживелица през средновековието и в по-ново време. Нумизматика 3, 7-26.
- Пенчев, В. 2017. Талерови монети и техните подразделения от XVII – първата половина на XVIII век, от фонда на НИМ – София. Известия на Национален исторически музей XXIX, 2011-260.
- Поборникова, Р. 1994. Нови археологически изследвания на три средновековни църкви от Софийско. В: Сердика – Средец – София. 117-142.
- Спасова, Н. 1971. Монетната украса на облеклото от Плевенско (краят на XIX и началото на XX в.) Известия на етнографския институт и музей. XIII, 1971, 127-157.
- Тодоров, В., Георгиева, Я. 2020. Редовно археологическо проучване в Кремиковския манастир. В: Археологически открития и разкопки през 2019. Т. II, 1236-1238.
- Pond, S. 1941. The Spanish dollar: The World's Most Famous Silver Coin. Bulletin of the Business Historical Society. No. 1, Vol 15, 12-16.